

КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА КАЗАРМЕНО-ПРИУТНИЯ МОДЕЛ НА ОБРАЗОВАНИЕТО - РУМЕН ПЕТРОВ

Невронауките предлагат теоретична и методологична основа за новото училище

В съвременната наука за мозъка умът се разглежда като вълпътен в тялото/мозъка процес на регулация на потока на енергия и информация. Постигането на регулация на този процес е целта на психологическото развитие.

Емоциите са еволюционно отгледан механизъм за организиране на възприятията, за упражняване на вниманието и организиране на действието, съобразно оцеляването на организма. Емоциите привличат вниманието (приоритизират данните от средата), извикват спомените с по-голяма тежест, и правят възможно усвояване на асоциациите между събитията. Основните емоции (търсене, игра, страх, гняв, паника, сладост, грижа) могат да бъдат видени и като невронни механизми със специфични цели, които позволяват на хората да се справят **автоматично** (бързо, без „замисляне“) с определен набор от особено важни за живота ситуации. Наличието на подобни програми е донесло еволюционно предимство за онези, които са ги притежавали. Затова са съхранени от еволюцията.

1.1.11. Ролята на емоциите за ученето и за учещия мозък

Узряването на мозъка води до развитие на способността ни да разсъждаваме върху ситуацията, в която се намираме; да споделяме емоции с другите, да се отнасяме към света с креативност и игра. Определени области на мозъка добавят запаметяването към основните емоционални процеси, като така правят възможно постепенното развитие на себеконтрола и пълноценното използване на натрупания с времето опит. Това ни позволява да проектираме напред и назад във времето в преследване на добре фокусираните си цели, развивайки социално отговорни поведения. Помагайки ни да разбираме умовете на другите хора (и животни), мозъкът ни позволява да разберем, че животът ни не е само робско следване на личните апетити.

Развитието на мозъка и ума представлява развитие на способността на челните дялове да организират недвусмислените емоционални сигнали по сложен, нов и адаптивен начин, който позволява отговорите на промените в обкръжаващата среда да са

много, най-различни и все по-адекватни. Изразяването на емоциите - контрола и оползотворяването в социална среда, е ключово умение, което се развива в хода на психологическото развитие. Мнението на съвременната невронаука е, че всяка емоция, която остава неизразена, има потенциала да продължи да съществува като неосвободено напрежение, да се превърне в нежелана сила в нервната система. Ако на децата е позволено да изразяват относително свободно своите вълнения в среда на емоционално интелигентни възрастни авторитети, те са по-склонни да развият здрави психични навици и умения за емоционална саморегулация.

Способността на мозъка да оползотворява информацията зависи от генетичната способност на невроните да се свързват помежду си. Тази способност е силно зависима от хормоналната среда, в която невроните живеят, а тя от своя страна – от емоционалните реакции на организма. Хроничният стрес и психичната травма затрудняват биологично развитието на мозъка. Средата на положителни емоции, игра и радост, стимулира развитието на мозъка. Емоциите са основната форма за упражняване на уменията за вземане на решение и за постигане/намиране на смисъл - установяването на връзка между настоящия и миналия опит.

Социалното и физическо обкръжение може да е бедно или богато откъм стимули. Богатото на стимули обкръжение предлага непрекъснато **незастрашителна**, но стимулираща комбинация от новост и сложност. В бедното откъм стимули за развитието на мозъка обкръжение (клетка, институция) мозъкът се развива по-слабо, като първи страдат емоционалните системи. Страда развитието на способността емоциите да се използват по еволюционното им предназначение - с цел познаване и овладяване на реалността.

Казармено-приятното начало на училищната институция се характеризира с комбинация от (относително) заплашителна и бедна на стимули среда. Такава тя е биологически токсична за развитието на мозъка. Избягването на училище може да е една стратегия за справяне с това предизвикателство.

Това, което се развива в хода на психическото развитие (и страда в обкръжение, което не го стимулира), е по-добрата способност да се регулират емоционалните състояния и да се създават по-сложни поведенчески стратегии за справяне с предизвикателствата. Съвременната невронаука не прави

съществена разлика между емоции и познание. науката за мозъка и ума показва, че “чисто рационално” мислене³⁵ е несъвместимо със социалната човешка природа, защото тази социална природа е неговото основно еволюционно предимство.

1.1.12. Принципи на ученето, основани на знанието за мозъка

1. Мозъкът е сложна адаптивна система. В него различни елементи: мисли, чувства, въображение, предразположения и физиология, си съдействат и противодействат едни на други, докато цялата система взаимодейства и обменя информация с обкръжението си. Пренебрегването на един единствен от тези елементи обезсмисля работата на всички останали.

2. Мозъкът е социален мозък. Той се оформя от човешкото обкръжение в ранна възраст, а в зряла продължава да се променя в отговор на взаимодействията със средата до степен, в която индивидите трябва винаги да бъдат разглеждани като пълноценна част на по-широки социални системи. Фокусирането върху индивидуалните постижения в училище, чрез системата на оценяване и преподаване, прави резултатите от обучението социално вредни. Дисциплиниращата парадигма - основана на допускането, че учениците са самостоятелни, несоциални единици, е остаряла и вредна.

3. Търсенето на смисъл е вродено. Осмислянето и разбирането на преживяванията продължава през целия живот и е ориентирано към оцеляването, както и към целите и ценностите ни (Кой съм аз? Защо съм тук?). Търсенето на смисъл се простира от нуждата от храна и сигурност, през развитието на отношения и чувство за идентитет, до изследване на собствения потенциал и търсенето на трансцендентното, на нещото отиващо отвъд познатото. Всеки преподаван в училище предмет се усвоява на езика на смисъла за децата. Познаването на тези процеси изисква много повече време за запознаване с емоционалния (осмислящ) живот на учениците. Това време трябва да се осигури за сметка на фактологията, която пренатоварва учебния курикулум у нас и отчуждава както децата, така и учителите от знанието и от живота въобще.

4. Търсенето на смисъл се случва чрез търсене и създаване на *патерни* (схематични карти и категории) - вродени и усвоени.

³⁵ В най-чист вид това е поведението на хората с увредени челни дялове на мозъка. Клинично тази повреда се проявява с психопатни прояви (неспособност да се съобразяваш с другите хора) и паметови нарушения.

Мозъкът/умът има нужда и регистрира автоматично познатото, докато едновременно с това търси и отговаря на нови стимули. Мозъкът е едновременно и „артист” и „учен”, който се опитва да разбере патерните в момента на тяхното случване, както и да създава свои в противовес на безсмислието. Безсмислието са изолирани парчета от информация, които не са свързани с онова, което носи смисъл за конкретния ученик.

5. Емоциите са от особена важност за създаването на патерни (смисъл). Това, което учим е повлияно и организирано от емоциите и настройките на ума, които включват определени очаквания, лични предразсъдъци, самооценка и нужда от социално взаимодействие.

6. Всеки мозък възприема и създава едновременно и частите, и цялото. Мозъкът раздробява информацията на части и едновременно стова я възприема и обработва в цялост. Доброто преподаване държи сметка за този механизъм и въвежда естествени „глобални” проекти и идеи още от самото начало. Ученето въвлеча както фокусираното внимание, така и периферното възприятие. Така мозъкът реагира на по-широкия контекст, в който се случва преподаването и комуникацията.

7. Ученето винаги предполага съзнавани и несъзнавани процеси - много от тях продължават с часове и месеци. Добрите преподаватели насърчават несъзнателната обработка на информацията и опита на учениците, чрез рефлексивност, метакогнитивни умения и развиване на умения, да дадат творчески израз на идеите и опита си. Преподаването се превръща в умение да помогнеш на учещите се да направят навидимото видимо.

8. Доказани са два начина на организиране на паметта:

- единият е основан на създаването на списъци от относително несвързана информация, подобна на таксономииите (таксономична памет). Този начин се активира от награди и наказания.

- другият вид памет е пространствено-автобиографична памет. Тя не се нуждае от повторение, позволява мигновено извикване на опита (регистрира онова, което сме яли снощи). Тя е непрекъснато ангажирана, неизчерпаема е и се подхранва от новостите. Комбинацията на двата подхода осигуряват постигането на смислено учене. Смислената и безсмислената информация е организирана и съхранявана по различен начин.

9. Ученето е развитийно. Мозъкът е пластичен – много от структурите му са повлияни и се влияят от опита. В хода на

развитието има осолон благоприятни периоди за определени видове учене - например изкуства и езици. Като цяло невроните запазват способността се да правят връзки помежду си през целия живот. Основното, което се развива в хода на емоционалното развитие е свързването на вътрешни емоционални състояния към нов жизнен опит.

10. Комплексното учене е стимулирано от предизвикателствата и подтискано от заплахите.

Максимално количество синаптични връзки (биологичното изтажение на знанието) се правят в подходящо обкръжение, което сполучливо насърчава поемането на риск. В условията на заплахата (преживяване за безпомощност или умора) мозъкът започва да функционира на по-примитивни режими.

11. Всеки мозък е организиран по неповторим начин.

Изисквания към обкръжението в училище

Обкръжението в училище трябва да създава условия за психологическо развитие на учениците. Новият закон трябва да си постави за цел да оценява училищната средата по способността и да създава незастрашаваща новост и комплексност, като условия за развитие на мозъка.

Отношенията са най-важната страна на средата, наред с физическата (сгради) и хранителната среда. Отношенията в училище трябва да позволяват постигане на зряло управление на емоциите от страна на участниците. За да стане възможно това, е необходимо всеки участник в определена роля да има възможност за развитие на емоционалната си диференцираност и зрелост. Това означава, че обкръжението на всеки участник в ролята му трябва да се стреми да създава условия за оползотворяване (осмисляне и комуникиране) на емоционалния живот (свой и на партньорите във връзката), съобразно уникалния си опит.

1.1.13. Видове отношения в училище

Учител – ученик

Днес инструктажът (преподаването) е взел връх над развитието (консултирането).

Това отношение предстои да се развие в посока на познаване и оползотворяване на индивидуалното развитие на ученика. За целта на учителите са им необходими нови знания, умения и нагласи,

придобити в хода на подготовката им. Подходяща среда за това ще стане новата учебна програма – олекотена откъм факти и рецепти за мислене. Новата система на контрол, която ще замени йерархичния инспекторски контрол, ще се грижи да инвестира в разнообразието на учебни форми и съдържания, създавани от конкретните учители в конкретните училища. В тази връзка съществуването на учебници за учениците в настоящия им формат е ненужно.

Ученик – ученик

Конкуренцията е взела връх над кооперативността. Системата на оценяване и училищен успех разчита на конкуренцията, наградата и наказанието. Колективните успехи (отборност) и социалната компетност не се развиват и оценяват съзнателно.

В новия закон и новата учебна програма ще се постави радикално ново значение на колективните форми на изкуства, спорт, наука и др. като първокласна, а не извън-класна, форма на обучение.

Ученик – родител

Родителят се разглежда като допълнителна среда за развитие на ученика.

Родителят се разглежда като обект на грижи за да изпълнява успешно задачите си по развитието на детето и като субект на сътрудничество и отговорности, които ще се организират в програми от грижи (за оценка на потребности, за консултиране и развитие на родителски умения и др.) съвместно със здравни и социални институции.

Учител – родител

Учителят, както и училищните и извънучилищни специалисти по детско развитие и права на децата, са част от ресурсите, с които разполага родителят, за да организира своите приноси по най-сполучлив начин. Форми на това отношение са:

- индивидуалните консултации (в противовес на родителските срещи),
- регулярните домашни посещения, фамилените консултации,
- методите за оценка на развитието,
- работата по случай и др.,

- все структурирани процедури, за които ще се разработят протоколи за приложение.

Учител-учител

Алиенацията и униформеността е взела връх над сътрудничеството и творчеството.

Новата учебна програма ще изисква развитието на колективни форми на преподаване и оценяване; усвояване на уменията за изследване и развитие на преподавателската практика в реално време и оползотворяване на творчеството и богатството от контексти на всяко училище.

Директор – учител

Властта и административния контрол са взели връх над развитието, творчеството и автентичната гражданска ангажираност. В новия закон директорът ще е отговорен за създаване и поддържане на среда за развитие на талантите на учителите. Талантите на учителите се измерват чрез средата за развитие на талантите на отделните техни ученици и класове.

Директор – настоятелство, органи на властта (местна и централна)

Настоятелството ще се развие в орган на връзка между местната общност и училищната среда. Това ще изисква ново отговорности и компетенции, както и по-голяма свобода на органите на гражданско участие в управлението на училището.

Новият закон има визия за училищата като уникални, защото са част от уникални човешки общности и като универсални, защото са организирани около индивидуалното развитие на хората в тях и универсалните човешки права на всеки.

Уникалността на училището ще се осъществява чрез профила на всяко училище, учебния план, профила на випускника и резултатите от неговото развитие.

Визия

В новото училище ще присъстват повечето (ако не всички) от сегашните дейности в училище. Една от разликите, е че онези, които досега са били извън-класни или второстепенни, като кръжоците, специализираните занимания с изкуства и спорт, т.нар. трудово обучение, ще станат основна форма и метод за работа.

Най-важното е, че в новото училище учениците ще решават проблеми. Проблемите ще бъдат с различно ниво на сложност. Майсторството на учителя ще бъде да създава проблеми, които могат да бъдат решавани от децата творчески. При творческото решаване на проблеми резултатът е любопитство, научаване на няколко нива, индивидуално развитие, игра и заедност.

Работата по един проблем ще се нарича *проект*. Всеки проект има начало (формулиране), план за действие, действие, резултат, анализ на резултата и на действието. Този цикъл може да се повтори няколко пъти в хода на изпълнението на проекта. За работата по проектите учениците разполагат с консултанти, инструменти, литература.

В ролята на консултанти най-често влизат учителите. С тях ученикът работи в работилницата и в лабораторията. Учители са и консултантите, които помагат на ученика да работи с литературата в библиотеката.

Класът, като първична група на ученика в училище, ще бъде заместен от класове с различен състав. Децата ще работят основно в групи, където целта е да открият своите силни страни и интереси. Това се случва в хода на индивидуална и колективна работа по проекти. Тези проекти са достатъчно дълги и сложни, за да позволят изпробването на основните таланти и склонности на детето чрез преминаване през различни роли.

Постепенно, в хода на работата в училище детето ще изгражда и разполага със:

- Собствен индивидуален профил в областта на изкуствата, който го води към една водеща изразна форма с възможност за експерименти с алтернативни (например музика, или драма, или рисуване, скулптура, или танци).
- Собствен профил в областта на спорта и лична история от участие в спортни отбори с продължителност от поне една година.
- Личен профил на компетенции и интереси в областите, в които провежда експерименти (да изучава с научен метод), да създава материални неща (да майстори и произвежда) и онези, в които най-добре концептуализира (да описва и разбира). Много често това са сходни или близки области.

Учебници

В новото училище няма да има учебници. Ще има тетрадки и то много – в тях децата пишат (с моливи!) и изтриват в процеса на създаване на собствените си мисли. В новото училище има много книги. Някои от тези книги са ръководства за определени дейности - практически задачи, експерименти и др. Това е така, защото според учителите в новото училище, изкуството на преподаването ще е създаването на подходящите упражнения. Тяхното изпълнение ще породи въпросите, в търсенето на отговор на които знанието ще открие своето място.

Учебни предмети

Литература

В новото училище **литературата** ще се изучава чрез практическа работа с текстове (например поезията ще се изучава чрез рецитации на стихотворения по широк избор, в който могат да участват родители, приятели и други хора). Учителят работи с детето така, че то да разбере максимално много за възрастта си за обстоятелствата на това конкретно стихотворение. Това означава, че учителят може да срещне литературни творби, които не познава и които ще трябва да научи заедно с ученика, който ги е донесъл. По подобен начин ще се работи с песни, с пиеси (мюзикъли, които се гледат и или поставят от децата), разкази и романи.

В литературното портфолио на ученика ще присъстват:

- стихотворение, което ученикът е избрал, изучил, разбрал и възпроизвел,
- разказ, който той е избрал, анализирал, изучил,
- пиеса, в която е играл роля,
- роман, който е избрал, прочел, представил и/или е участвал в литературно четене (четене в група и разсъждение върху произведение ПО ИЗБОР на отделния ученик).

Тук, както и на другите места, учителят е консултант – съветник и помощник в огромното поле от произведения, оригинални истории, автори и тълкувания.

Математика

Математиката, като начин на моделиране на възприятия и понятия, се илюстрира с практически задачи в работилницата и в лабораториите по физика и химия. Час по математика, в

класическия смисъл на думата, няма. Математиката се преподава чрез приложните задачи, в чието решаване взима участие. В библиотеката е възможно да се организират часове по определени математически теми за ученици, които имат нужда от това и заяват интерес.

Разбира се, някое училище може да реши да има свои часове по математика. Но те ще бъдат много по-малко от досегашните и ще бъдат координирани с практическите упражнения и проекти, които децата решават. Учителите по математика ще станат консултанти по математическите страни на ученическите проекти.

Това означава, че учителят по трудово обучение е много добре подготвен по дисциплините, които отделните практически задачи осветляват. Той трябва да може да отдели време под формата на консултация за всеки, който не разбира математическото понятие (отношение), което е въвел. Това означава, че тясната специализация на учителите ще стане излишна или учителите ще работят в екипи както по изготвянето на задачите, така и при работата с децата в клас.

Най-интересното от работата на учителя ще бъде да създава (сам, но по-често в екип) задачи и проекти на основата на базата от знания, която трябва да се усвои в съответната възраст. Базата от знания е списък от понятия, с дефиниции и контексти, в които се използват.

Физика

В училище децата изграждат понятие за физическо тяло, за физична сила и за физично взаимодействие между телата в различни агрегатни състояния.

Всяка от тези теми се изучава чрез **експерименти**³⁶, подбрани от учителите, но извършвани от самите деца – самостоятелно и в група. В експериментите, които те самите извършват и отчитат, всеки изпробва различна роля в екипа, който планира, провежда, наблюдава, отчита и анализира (изчислява). Математиката се преподава тук чрез усвояване на математическите модели, които описват взаимодействията между телата и описват явленията на математически език. Очевидно е, че не се гони количество, а качество. Не оценката е важна а възможността за усвояване на определена роля и приложението на определено знание.

³⁶ Технологията на обучението чрез експерименти дреме отдавна в кръжоците. Време е прекрасните упражнения, измислени от поколения учители, да станат достъпни за умовете на всяко дете.

Химия

Химията³⁷ ще се изучава по същия принцип. Вещества. Елементи и взаимодействия. Химически сили и химически взаимодействия и т.н.

*Биология*³⁸

Задачата на тази дисциплина е да създаде понятие за живото (основни принципи сложност, отграничаване и взаимодействие със средата, възпроизводство). Да положи разликите и припокриванията с физичните явления (факти) и химичните (факти).

Деца ще разберат че това са конструктори, създадени от наблюдателя, човешкия ум, възникнали в хода на опита на хората със самите тях и света около тях. Най-важното е учениците да разберат как всеки „урок“ отразява исторически опит на хората с конкретни предизвикателства – например бактериите се изучават чрез историята на инфекциите, чрез ферментацията и др. като практически предизвикателства пред хората и цивилизацията. Важна част от занятията по биология се изграждат в хода на наблюдения в естествена среда на изучаваните факти и по-малко - на експерименти. Важна област ще бъде и биоетиката.

Осигуряването на добри наблюдения е основна грижа на преподаването. За да се съкратят разходите, в помощ ще влязат специализирани музеи (центрове), които се изграждат, за да могат децата да наблюдават с добри микроскопи и уреди добри образци и добри филми. Всяко наблюдение се предхожда от задачи, които всеки извършва индивидуално и в група. В музеите децата са със своите тетрадки, където всеки записва различна информация, от която в клас, колективно се сглобява цялото. С помощта на учителя децата организират и наблюдения над живото, както и експерименти са влияние на живото (грижи) или лечения, които откриват огромната област, в която химията, физиката, биологията, но и психологията, социологията и етиката се срещат. Колко много

³⁷ Вещества. Понятие за вещество. Понятие за химичен елементи и за химични взаимодействия. Химически сили, химичен начин за описание на света. Химия и медицина. Химия и храна. Химията в контекста на науката за живота на планетата. Всеки, абсолютно всеки урок, ще започва и завършва с примери за областта на всекидневния живот, откъдето е взета задачата, която се решава чрез експеримента и за чието решаване се прибегва до един или друг метод (химичен, физичен, биологичен или, комбинация между тях (за по-големите класове).

³⁸ Живот. Жива материя. Организъм. Организъм и среда. Организми (техните среди). Взаимодействия между организмите. Биология и медицина. Биология и производства на храни.

може да научат за всички тези дисциплини от един срок (семестър), в който изучават СПИН, дизентерия или туберкулоза, например! Биология, генетика, имунитет, етика, социология и мн. др.

Основното в програмата на новото училище е да не се претрупват темите, за сметка на техния брой. Така ще има време чрез по-малко проблеми, но изучавани комплексно и практически да се покажат взаимовръзките между нещата в живота.

Чужд език (2 - английски и друг западен).

Основното в тези изучавания са достигане до ниво, което позволява запознаване с високите образци, у които могат да се усвояват непосредствено чрез тялото (песен, стих, пиеса, приказка, текст). Принципите на усвояване на родния език тук важат с еднаква сила.

Приложни изкуства

Целта и тук отново е да се даде възможност на детето да се идентифицира с изразното средство, което усвоява. Затова в хода на всеки срок се усвоява не повече от едно основно изразно средство (например: глина, хартия, колаж, графика, дърворезба и т.н.)

Необходимо е време и различни задачи, които да се постигат, за да може детето да усвои в достатъчна степен изразното средство, до степен да даде творчески израз на преживяване и така да преживее ценността на изкуството. Всеки от тези „сезони“ завършва с изложба, на която децата излагат най-добрите си неща. В тези срещи всеки артист разкава как е достигнал до точно този сюжет. Изложбата продължава толкова, колкото е необходимо на всеки да разкаже и да бъде чул и разбран - защо точно това е направил.

Това означава, че родителите са непрекъснато поканени в училище, защото там непрестанно тече културен живот.

1.1.14. Училищна инфраструктура/ учебна среда

Задължителни елементи на новото училище са:

- Работилници – за изработване на определени неща (предмети, които влизат в употреба в училище).
- Ателие за рисуване и приложни изкуства.
- Лаборатории – за научни експерименти по химия, физика, ботаника, биология.

- Библиотека – за достъп до научни факти и методи, както и до произведения на изкуството.
- Музеи. Разбира се те не са задължително да са в училище. Сегашните музеи са празни и една от най-важните им функции – да възпитават, като участват във формирането на младите, не е развита. В добрите музеи не трябва да спира потокът от ученици, които не просто посещават музеите, а учат там определени предмети.
- Зала за спорт и танци.
- Спортна площадка за отборни спортове, както и за лека атлетика и плуване.
- Градина с растения за отглеждане и изучаване. Животни за отглеждане и изучаване.
- Театрална зала и репетиционна за оркестър. Трябва да има поне едно помещение, в което да може да се събира цялото училище (ученици, учители и родители)
- Стая за срещи на класа.
- Стаи за индивидуални консултации.

Всеки от тези елементи може да бъде част от един кампус или да са разпръснати в конкретната общност. Всяка общност ще има грижа не просто за сградата на училището, а за процеса на училищно, организирано в съзвучие със социалните ценности на обществото, обучение и формиране на младите. Отделните общности имат различен профил и различни ресурси, които ги правят уникални. Съобразяването на училищния живот с профила на местната общност съществува и сега, въпреки централизираната учебна програма. В новото училище това ще стане правило и водещ принцип а не изключение както е сега.

Наставник. Всеки ученик работи с профила си с помощта на наставник. Наставникът е учител по професия. Той отделя време на учениците, на които е наставник, за да обсъжда индивидуално, с всеки от тях, личните им постиженията и развитието им в училище (инциденти, проблеми, планове, проекти и т.н.)

1.1.15. Училището и общността

Основен доставчик и потребител на образователната „услуга“ ще стане общността. Не детето, не родителите, не обществото, а общността. Гражданската общност на хората, които живеят заедно и се грижат за себе си, както се грижат за другите.

Училището присъства в културния живот на общността чрез своите концерти и представления. Културният афиш на училището е богат. Училището е основен център на живота а общността. В него има конференции и представления, “олимпиади” и състезания, списания и изложби, фестивали. Всеки проект (индивидуален и групов), всяка работиница, има пространство, където представя своя продукт. На първо място това е самото училище – продуктите са важни за него – пиесата, концертът, изложбата.

Във всеки един момент от обучението си в училище, всеки ученик е участва в едно ателие по приложни изкуства, разработва свой проект в лаборатория. Всеки ученик има индивидуални и колективни проекти.

Ученето няма да се разпознава по оценките, а по проектите. Ще искаме от децата не да ни показват бележниците си, а да ни разказват и показват проектите си. Ще се интересуваме не „колко са им писали”, а какво са направили и какво са научили по този повод.

- Вместо бележник учениците ще имат портфейл (портфолио) от проекти.
- В портфолиото на ученика има:
 - ✓ Роля в пиеса.
 - ✓ Картина и други неща, произведени от ръцете му и изложени.
 - ✓ Танц (в група и в двойка).
 - ✓ Участие в спортен отбор в продължение на няколко срока поне.
 - ✓ Текстове, написани от него.
 - ✓ Експерименти, в които е участвал.

Заклучение

В изложената тук визия училището най-накрая ще започне да дава отговори на въпросите, които животът на децата поставя:

- Защо свети слънцето?
- Защо е студено през нощта?
- Защо топли печката?
- Защо падат листата на дърветата?

- Как се строи къща и лодка? Как се строи град?
- Как се изхранват хората?
- Защо се раждат децата и защо умря кучето?
- Защо се развеждат родителите и защо се обичат хората?
- Ще умра ли и аз и какво да правя дотогава?
- Колко далеч сме от тази визия?

Разбира се, всичко това изисква друг вид учител и друг вид подготовка. Със сигурност знанията, които учителите притежават и сега, са напълно достатъчни като база от знания. Новото са връзките между знанията (те съществуват в живота и в умовете на учителите и сега) и най-вече интегрирането на тези елементи в цялостни задачи, проекти и програми. Те ще заместят сегашните „предмети“.

Тези училища ще изискват и друг вид управление на училището – много по-отворено към общността и много по-стимулиращо творчеството на учителите.

Сериозно предизвикателство, според мен, са местните общности, част от които са отделните училища. Как гледаме на тях – като на поданици на Държавата или като на съвкупности от зрели хора, които имат грижата техните деца да са добре подготвени да поемат живота от родителските ръце? Как гледаме и на учителите – като на „поданици“ на училището? А на училището - като на наместник на държавата в една първично съпротивляваща се на цивилизоване и уважение към закона общност?

Няма да можем да модернизираме училището, ако не успеем да променим тези възгледи. Промяната на тези възгледи може да стане като се отричат творческите способности на гражданите.